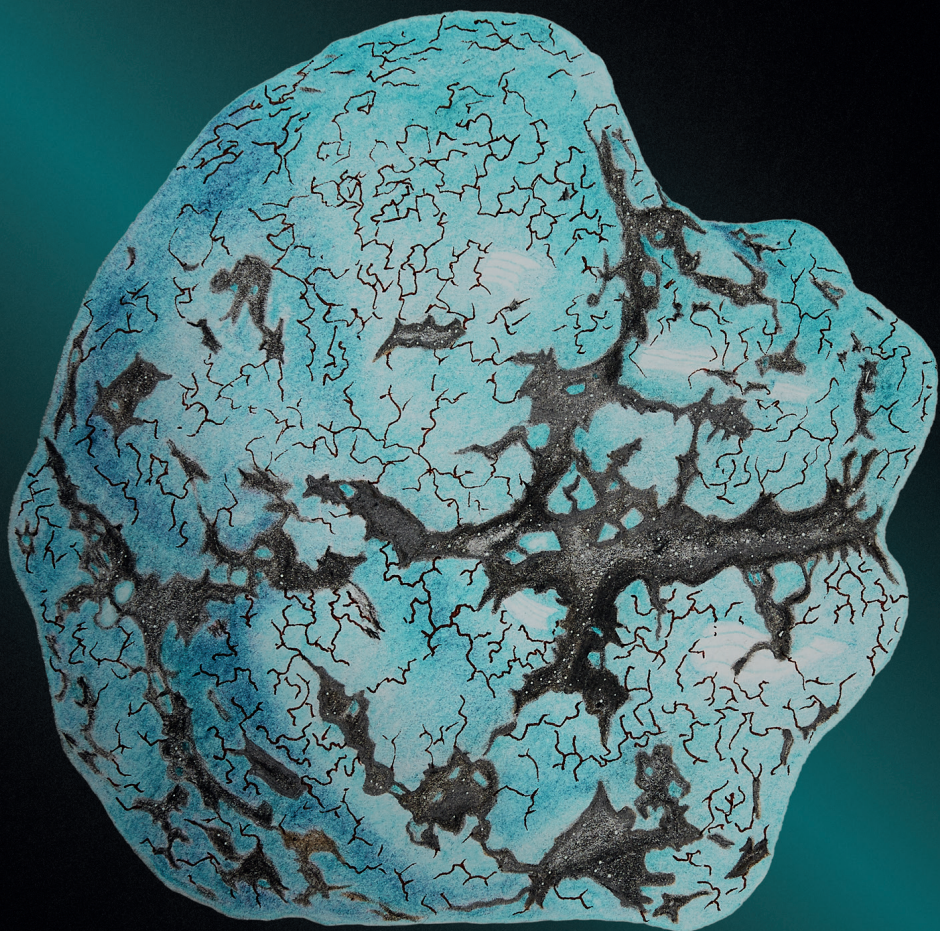

1

BEWEGING

Voor mij is deze turkoois een landschap met heuvels en dalen. De donkere partijen lijken op meren en soms ook op kloven en rivieren. Kleine gekronkelde paadjes lopen meestal dood in een niemandsland van zeeblauw. Het is een ondoorzichtige steen, die speelt met het licht. Daardoor ontstaat er een contrast tussen de witte lichtreflecties en de donkere partijen, met het blauw als bemiddelaar ertussen. Precies dit turquoise blauw heeft beide kwaliteiten in zich, het lichte dat ook de stemming van de zee kan zijn op een zonnige dag en het zware, wanneer donkere wolken zich samenvakken boven de golven. Dan is er dreiging. Toen ik eenmaal bedacht dat de steen aan de zee doet denken, zag ik hem ook ineens gevuld met water en hoorde ik hem zelfs klotsen, alsof er slechts een dunne huid omheen zit, die naar alle kanten kan opbollen. Het is sindsdien voor mij een levende steen geworden.

De Egyptenaren noemden hun moedergodin Hathor naar deze steen 'Vrouw van turquoise' en sneden er beeldjes van. Dit klopt met mijn gevoel dat het een vrouwelijke steen is. In Turkije komt dit mineraal niet voor. De steen is naar dit land genoemd, omdat het een doorvoerroute van turkooizen is geweest vanuit Azië naar Europa.

De kleur van dit mineraal ontstaat mede door de aanwezigheid van koper, dat aan veel gesteenten een blauwe, groene of blauwgroene kleur verleent.

TURKOOIS

Enkele jaren geleden kocht ik een turkoois in de winkel van het Teylers Museum in Haarlem. Hij lag in een vitrinekast en moest 200 euro kosten volgens het bordje. De verkoopster zag de prijs en rekende 20 euro. Ze dacht aan een vergissing, want een stukje steen kon toch geen 200 euro kosten? Ik heb haar overtuigd dat een echte turkoois duur is en zijn prijs waard (er zijn veel namaakexemplaren in omloop die zeer goedkoop zijn en bedrieglijk echt lijken). Met een bezorgd gezicht accepteerde ze het bedrag. ‘Toe dan maar’, zei ze er nog bij, alsof ze met tegenzin het geld incasseerde.

Ik was meteen verliefd op die steen en gaf hem een ereplaats in mijn collectie. Ik had er toen nog geen vermoeden van dat ik tientallen uren lang ingespannen naar hem (of is het haar?) zou gaan kijken.

Niet lang daarna nam ik deel aan een week durende cursus botanisch tekenen in het Engelse plaatsje Dedham, beroemd als de standplaats van de landschapsschilder John Constable (1776-1837). Het was een oud verlangen van me om me verder te bekwamen in het nauwkeurig tekenen van planten. Ooit had ik, vlak na mijn studie biologie, op eigen houtje wat getekend en ik had een mapje met kleurige aquarellen bewaard. Zo nu en dan keek ik er weer eens naar en vond steeds dat ik tekortschoot. Met tussenpozen van jaren deed ik pogingen om er nog wat van te maken, maar dat liep iedere keer op niets uit. Nu kreeg ik de mogelijkheid om een stap voorwaarts te zetten onder leiding van Ann Swan, een wereldautoriteit in dit vak. Ik had haar werk in Londen gezien, was er zeer van onder de indruk en greep met beide handen de kans om een cursus bij haar te volgen. Het leek me uniek om bij haar les te kunnen krijgen.

Mijn medecursisten waren allemaal vrouwen op (zeer) gevorderde leeftijd, die al meerdere cursussen hadden gevolgd en bijzonder goed konden tekenen. Vergeleken hiermee was alles wat ik tot nu toe gemaakt had slechts broddelwerk en ik voelde mij geïmponeerd en ook wat geïntimideerd. Het was geen goede start voor de cursus.

De dames blonken uit in geduld, want ze deden, met tussenpozen,

soms wel een jaar over een tekening. Als een mier kropen ze met microscopische blik over het tekenvel om iedere haar, iedere kleurnuance akelig precies weer te geven. Dat vond ik voor mezelf te veel gevraagd.

Ondanks de uitmuntende docente, de ambiance van een middeleeuwse kloosterschuur en het uitgelezen tekenmateriaal vond ik er geen klap aan. Na twee dagen zwoegen in confrontatie met mezelf, met de saaiheid en met de planten, had ik bijna besloten om ermee te stoppen, toen ik ineens op het idee kwam om geen planten maar een steen te willen tekenen. Ik had de turkoois meegenomen en die lag als een vertrouweling op mijn nachtkastje. Een steen als reisgenoot maakt me rustig en geeft me houvast. Dus vroeg ik toestemming aan de docente om deze steen te mogen tekenen. Ze keek me verrast en geamuseerd aan en sprak in welluidend Oxford Engels: 'No, Willem, we don't do stones.' Het klonk als 'we deunt duw steuwns.' Die zin alleen al was de hele cursus waard. Ze raadde me aan om gewoon naar huis te gaan, want ze had me al zien worstelen en ik zat er toch voor mijn plezier? Maar ik was vastbesloten, omdat die steen me zo intrigeerde en ze ging akkoord met twee opmerkingen die erop neer kwamen dat ze me niet kon helpen, omdat ze nooit stenen tekende en omdat de kleuren in de steen eenvoudigweg niet in de plantenwereld voorkomen. Ze kon me dus ook geen kleuradviezen geven voor het zorgvuldig mengen van tinten waarmee ze niet vertrouwd was. Voor mij was het een *eyeopener* dat er zo'n verschil is tussen de kleuren in de plantenwereld en in die van de mineralen. Insecten (met name de kevers) en ook reptielen komen meer in de buurt van de mineralenkleuren dan planten.

Drie dagen lang heb ik toen niets anders meer gezien dan de turkoois. Mijn medecursisten zwoegden boven orchideeën, uien en kaardenbollen en ik staarde in een zee van turquoise kleuren. Mijn hele omgeving begon er wat als een zee uit te zien. Na een dag kijken naar een compacte bol steen, leken planten voor mij rommelige wezens waar geen touw aan vast te knopen was en ik begreep niets meer van het enthousiasme van mijn medecursisten.

In de nabespreking vond mijn tekening goedkeuring en mij werd aangeraden om me te specialiseren in het tekenen van mineralen om

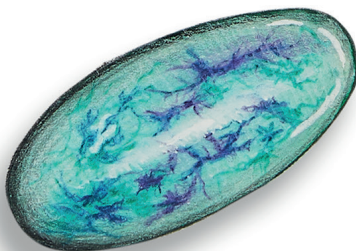

daarin een autoriteit te worden. Dat is niet gebeurd, maar dit boek is uiteindelijk wel mede de vrucht van het Engelse avontuur.

Een vriend van me zag de tekening van de turkoois, keek zorgvuldig naar de steen zelf en zei met verbazing in zijn stem: 'Willem, waarom zou je een steen tekenen? Je hebt hem toch al in het echt! Volmaakter dan de steen zelf kun je hem immers niet tekenen.' Daar had hij wel een punt. Zijn idee was dat je beter planten kon tekenen, omdat die zo vergankelijk zijn en dan is het mooi en praktisch om een voorbijgaande fase in een tekening vast te leggen. Omdat mineralen 'eeuwig' zijn hoef je ze niet vast te leggen, omdat er in uiterlijke zin niets verandert. *Ze zijn*, terwijl een plant voortdurend (iets anders) *wordt*. Sterker nog, je kunt een plant, dier of mens alleen maar begrijpen vanuit het worden. Een plant is niet hetzelfde als een zaad of een bloem of een bebladerde stengel. Zij is het geheel in de tijd, een proces dus. Zo is het ook met ons: je bent niet een mens, je wordt een mens in een continu proces van verandering en ontwikkeling. Een steen heeft dat procesmatige niet, want de steen van gisteren is dezelfde als die van morgen. Uiteindelijk, over een heel lange periode, zal ook de steen veranderen door verwerking en erosie, uiteenvallen door inwerking van warmte en kou. Ik denk dat je daarbij niet van ontwikkeling kunt spreken, zoals in de organische processen van levende wezens.

Een mooi voorbeeld hiervan vind ik de stenen op de maan. Apollo-astronauten liepen op een bodem die al miljarden jaren onveranderd is. *Ze* raapt stenen op uit het begin van ons planetenstelsel en die sindsdien niet meer zijn veranderd: ze conserveren de eeuwigheid. Een van die stenen zag ik in het planetarium van Kopenhagen. Die droeg de zeer toepasselijke naam *Genesis Rock* en was ruim vier miljard jaar oud.

De kleuren van deze vier ovaal geslepen opalen zijn steeds verschillend en dat is kenmerkend voor opaal. Afhankelijk van de richting van het licht, het moment van de dag, de stand van de steen en de positie van het oog, doet het kleurenspeel zich steeds anders voor. Er zijn ook opalen in een enkele tint, bijvoorbeeld het oranjerood van de vuuropaal, maar dan zijn er toch veel nuances in die ene kleur te herkennen. Opalen vervelen nooit, daar zijn ze te beweeglijk voor in hun verschijning. Alle stenen in dit boek zijn zo natuurgetrouw mogelijk getekend, behalve deze vier opalen. Die heb ik namelijk verzonnen. Ze zijn ontstaan door het zorgvuldig kijken naar alle mogelijke opalen en ze daarna vanuit mijn fantasie te tekenen. Het resultaat is voor mij 'levensechter' dan als ik een dergelijke serie opalen had nagetekend. Ook dat is voor mij een teken van de beweeglijkheid van dit mineraal. Het lijkt misschien vreemd om bij mineralen te spreken van beweging. Het zijn immers vaste voorwerpen die vanuit zichzelf niet van vorm veranderen. Maar door de manier waarop mineralen spelen met vooral het licht en de kleur van hun omgeving, ontstaat de beweging en kunnen stenen heel dynamisch overkomen. Opalen zijn daar een meester in. Ze zijn de kameleons van de stenenwereld.

DE KEVERSTENEN

Al eeuwenlang is de landstreek Dalgazië bekend om zijn keverstenen. Iedereen daar kent ze. Ze liggen overal verspreid door het land en je kunt ze heel makkelijk oprapen. Het zijn kleine, kiezelachtige stenen met een ovale vorm en vaak prachtig gekleurd: bronsgroen, indigo-blauw, glanzend rood met gele aderen en nog veel meer tinten. Ze hebben kleuren die je ook vaak in kevers ziet, een beetje metaalachtig en glimmend en daarom heten ze dan ook keverstenen.

Nu woonde er in Dalgazië, in een klein dorpje op het platteland, een meisje met de naam Aliza. Ze was de dochter van de schoenmaker en zeven jaar oud. Het was een bijzonder kind, heel levendig en sprankelend en mooi om te zien. Ze had goudblond haar en hemelsblauwe ogen, maar er was iets bijzonders met haar: ze kon niet spreken. Haar ouders konden zich niet herinneren ooit een woord van haar gehoord te hebben en maakten zich grote zorgen om haar. Toch begreep ze alles wat de mensen zeiden, dus doof was ze niet en ze speelde volop met de andere kinderen. Woorden waren daarbij niet nodig, want de kinderen begrepen elkaar toch wel.

Aliza hield van stenen en ze had er al een flinke verzameling van aangelegd in alle mogelijke kleuren en vormen. De keverstenen waren haar het meeste lief. Daar kon ze urenlang naar kijken, op haar knieën gezeten en met een dromerige blik in haar ogen. Haar ouders zeiden dan tegen elkaar: 'Aliza zit weer in de stenen, het lijkt wel of ze elkaar begrijpen.'

Op een dag was Aliza alleen op pad in de velden en bossen rondom haar dorp. Dat deed ze wel vaker en haar ouders hadden het volste vertrouwen in haar gevoel voor richting en tijd, want ze kwam altijd op het afgesproken moment thuis, hoe ver ze ook was gelopen.

Het was een mooie lentedag en Aliza ging naar een afgelegen plek waar veel keverstenen lagen en waar nooit iemand kwam, omdat er niets te halen viel. Ze vond het heerlijk daar met de keverstenen te spelen, raapte er wat van op voor haar verzameling en genoot van het heerlijke weer. Ineens zag ze iets bewegen op de grond. Het leek wel

of de stenen langzaam over de aarde schoven. Aliza zag dat ze pootjes hadden gekregen, net als echte kevers. Overal om haar heen waren de stenen kevers geworden! Ze knipperde met haar ogen, kneep zich in de arm om te zien of ze niet droomde, maar het was echt zo.

Ze nam een paar kevers in haar hand en liep zo snel ze kon naar huis om dit wonder aan haar ouders te laten zien. Onderweg kriebelden de pootjes in haar hand. Ze moest ervan giechelen. Eenmaal thuis liet ze haar schat zien aan haar ouders, maar van pootjes was geen sprake meer. Het waren weer de normale keverstenen en de teleurgestelde Aliza begreep er niets van.

‘Mooi hoor, kind’, zei haar moeder, ‘maar keverstenen hebben we al genoeg. Die hoef je niet meer mee te nemen.’ Aliza kon onmogelijk uitleggen wat haar was overkomen, omdat ze niet kon spreken en het huilen stond haar nader dan het lachen.

Vanaf die dag ging Aliza steeds terug naar de bijzondere plek, maar ze nam nooit meer haar schatten mee naar huis. Telkens als ze er kwam lagen de stenen onbeweeglijk op de grond, maar zodra ze ermee ging spelen, krioelde het om haar heen van de levende kevers. Ze ging ook wel op de grond liggen en dan kropen de kevers over haar heen. Ieder kind zou daarvan hebben gegriezeld, maar Aliza niet. Ze vond het juist een heerlijk en vertrouwd gevoel.

Op een dag gebeurde het wonderbaarlijke. Aliza keek naar een bijzonder kleurrijke kever en ze riep duidelijk hoorbaar: ‘Mooi!’ Ze schrok er zelf van, want ze kende haar eigen stem niet. De enige die het hoorden waren de kevers en daar gebeurde ook iets bijzonders mee, want ze waren ineens een stuk groter geworden. Was het de schoonheid die haar tot spreken bracht? ‘Mooi’, zei ze nogmaals en nu wat luider, ‘prachtig!’ en weer groeiden de kevers in omvang.

Iedere dag kwam ze terug en ze begon steeds meer woorden en uiteindelijk zinnen te spreken, maar daar liet ze thuis nog niets van merken. Voorlopig was dit het geheim tussen haar en de keverstenen, die almaar groter werden naarmate Aliza meer sprak.

Jaren gingen voorbij en Aliza kreeg de leeftijd waarop meisjes vrouwen worden. Ze wilde niet langer meer iedere dag terug naar haar geheime plek en ze besloot om afscheid te nemen van haar metgezellen. Bij aankomst zag ze de enorme stenen al van een afstand liggen,

zo groot waren ze geworden, bijna even hoog als Aliza zelf. Zulke kleurrijke en glanzende stenen waren nergens in de wijde omtrek te vinden. Aliza liep ertussendoor, sprak met ze, aaide ze, maar ze veranderden niet meer in kevers. De band met haar was gebroken, de tijd was voorbij en Aliza had er vrede mee. Ze was dankbaar dat ze op die plek had leren spreken en nu brak er een nieuwe tijd voor haar aan.

Ze liep naar huis en sprak voor het eerst tegen haar ouders in wel-luidende zinnen. Nu was het hun beurt om sprakeloos te zijn, maar dan van ontroering en blijdschap. Toen Aliza haar avonturen had verteld, werd er in het dorp een groot feest ter ere van haar gehouden en iedereen wilde met haar praten, want ze had een heel mooie en innemende stem. Ten slotte liepen de mensen in optocht achter haar aan om de grote keverstenen te bewonderen.

Spoedig daarna ging het verhaal van Aliza het hele land door en van heinde en verre kwamen de mensen om de stenen te zien, die voortaan haar naam droegen: de Aliza-stenen.

Dit is de slijpvorm van diamant die 'briljant' heet. Het licht speelt er op wonderlijke wijze doorheen. Het wordt gebroken, teruggekaatst en weer gebroken totdat het zover uiteen is gevallen, dat de steen ervan gaat stralen. Je kunt aan de ruwe diamant niet aflezen dat er zoveel licht in zit. Het is meestal een doffe steen met acht, wat bolle vlakjes. Door het vakmanschap van de slijper komt het licht er pas uit. Misschien moet ik zeggen dat het licht niet in de steen zit, maar van buitenaf op de steen valt. Toch voelt dat niet zo. De steen is tot barstens toe gevuld met licht, er kan niets meer bij. Ieder vlakje – het zijn er heel veel – speelt op unieke wijze met licht en er is geen vlakje gelijk aan een ander. Het wonderlijke is dat ik helemaal geen licht heb getekend. Ik heb met tinten grijs en zwart en zo nu en dan met witte inkt de vlakjes minutieus ingekleurd en halverwege de tekening zag ik nog geen glimp van het stralende karakter van de steen. Pas op het laatst viel alles op zijn plaats en ontstond er een glinsterend geheel. Dat is hier veel te groot afgebeeld, want in werkelijkheid zijn de meeste diamanten enkele millimeters groot. Een exemplaar van een centimeter doorsnede kost al gauw 20.000 euro.

Het Griekse woord voor diamant is 'adamas' en dat betekent 'onbedwingbaar', om aan te geven dat de steen zelf te hard is om bedwongen te worden. Ik vind dit in contrast staan met het lichtspel, want daarin wordt de diamant juist door het licht bedwongen om al haar stralende pracht te tonen. Diamant maakt dat als dienaar van het licht mogelijk.